

ИМПЛИЦИТНЕ ВРЕДНОСТИ У ПРЕАМБУЛАМА УСТАВА НА СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ: КРИТИЧКОПРАГМАТИЧКИ ПРИСТУП

Вредности већином нису експлициране у тексту, већ су подразумеване, тј. имплициране. Са становишта критичке прагматике овај рад се бави имPLICITНИМ вредностима, које открива анализом пресупозиција, семантичких импликација, импликатура и сродних појава у преамбулама устава Југославије 1963-1974, Србије 1990-2006, ЕУ (предложеног 2004) и САД. Идентификоване вредности повезују се са одговарајућим дискурсима заснованим на различитим социополитичким идеологијама.

Преамбуле, како се показује, у прагматичкој су функцији легитимације доношења устава, при чему се ослањају на многе егзистенцијалне, пропозиционалне и вредносне претпоставке (термини из Ферклаф 2003) и сродне импликације релевантне за репродукцију и усађивање вредности. Путем номинализација и адјективизација, пропозиционалне претпоставке (рађњи, процеса) представљене су као егзистенцијалне претпоставке (ентитета, својстава), што смо, аналогно „граматичкој метафори” (Халидеј 1985) назвали „прагматичком метафором”.

Кључне речи: вредности, устав, преамбула, импликација, егзистенцијална/ пропозиционална/ вредносна претпоставка, идеологија, дискурс.

1. Увод

Идеолошко дејство текста можда се и најефикасније остварује путем импликација, нарочито када оне испољавају вредносне атрибуте које претпостављају као заједничке (уп. Ферклаф 2003: 58). Будући да су импликације ван фокуса, односно да нису оно што се говори, теже су подложне оспоравању.

Теоријско-методолошки оквир овог рада надовезујемо на оквир критичке анализе текста који је предложио Н. Ферклаф (2003), а пажњу усредсређујемо на однос импликација у њиховом ширем прагматичком смислу (в. Левинсон 1983), с једне стране, и (друштвених) вредности и идеологија као социјалнопсихолошких феномена, с друге стране. Тако схваћене импликације укључују, пре свега, логичке, тј. семантичке импликације, импикатуре, као и пресупозиције, на које

1 trupko@outlook.com

Ферклаф (н. д.: 40) првенствено упућује општијим термином „претпоставке“ (енгл. „assumptions“). Основна три типа претпоставки су, према Ферклафу (2003: 55), егзистенцијалне (претпоставке постојања), пропозиционалне (претпоставке о томе шта јесте, може бити, или ће бити) и вредносне (претпоставке о томе шта је добро или пожељно).²

С друге стране, вредности већином и нису експлициране у тексту, већ су подразумеване, тј. имплициране, што поготово важи за колективне вредности, које се сматрају „дубоким и снажним опредељењима усађеним у диспозиције узете здраво-за-готово“ (Тарнер 2006). С тим у виду, у овом раду вредности разоткривамо управо анализом импликација, и то у преамбулама устава Југославије од 1963. и 1974. г., Србије од 1990. и 2006. г., ЕУ (потписаног 2004) и САД (потписаног 1787), као пролегомена тих општих нормативних конструката друштвене праксе. Корпус устава је одабран не само због безмало незаступљености тог жанра (премда једног од најстаријих писаних) у прагматингвистици (термин из Лич 1983), већ и полазећи од тога да су уставни фундаментални и инструментални у (ре)конструкцији облика друштвеног живота, коју инспиришу одређене вредности, а да су делови посебно посвећени њима управо преамбуле.

Такође, вредности су релативне према вредносним системима, који се, заједно са њима повезаним импликацијама, могу посматрати тако да припадају одређеним дискурсима (уп. Ферклаф н. д.: 58). Стога, идентификоване вредности повезујемо управо са одговарајућим дискурсима, односно са друштвено-политичким идеологијама на којима су они засновани и које им усмеравају продукцију (и разумевање). Идеологија се може дефинисати, како то чини Ван Дејк у свом мултидисциплинарном приступу, као „посебан облик социјалне когниције“, уз заједничко знање и ставове, који „образује основу друштвених представа и поступака чланова група, укључујући и њихов дискурс, који у исто време служи као средство идеолошке продукције, репродукције и оспоравања“ (Ван Дејк 2001: 12). Дискурс се у том смислу може схватити као особен начин репрезентације сегмената (друштвене) стварности (в. Ферклаф н. д.), у чему се разликују нпр. конзервативни, либерални и социјалистички дискурс.

На тај начин, анализом импликација идентификујемо дискурсе које оне одражавају, и то посредством вредности које носе.

2 Наведену Ферклафову класификацију „претпоставки“ прихватамо условно, а њену условност показаћемо и у даљем тексту. Наиме, Ферклаф (н. д.) не разрађује дату класификацију посебним критеријумима, мада се из његове анализе види да су егзистенцијалне претпоставке претпоставке ентитета, својстава (= егзистенцијалне пресупозиције), те да контрастирају са пропозиционалним (енгл. „propositional assumptions“), као претпоставкама (актуелних, потенцијалних, будућих) радњи, процеса.

2. *Анализа*

Уочљиво је да су дате преамбуле у форми врло сложених перформативно-декларативних реченица, које садрже многе релевантне импликације.

У преамбули Устава СФРЈ из 1963. г. (в. пример I из Прилога), међу егзистенцијалним претпоставкама (тј. егзистенцијалним пресупозицијама) су постојање „радног народа Југославије”, „народноослободилачког рата и социјалистичке револуције”, „старог класног поретка”, „материјалне основе земље и социјалистичких друштвених односа”, њеног „развитка” итд. Међу пропозиционалним претпоставкама су: пресупозиција да је „историјска чињеница” да је „радни народ Југославије... срушио стари класни поредак” (пресупозиција маркирана рестриктивном релативном клаузом); импликатура (финалног предлога „ради”) да је могуће да људски рад и човек буду „ослобођени од искоришћавања и самовоље ...”; пресупозиција да су „остварене такве друштвене и политичке промене којима је превазиђен постојећи устав” (индицирана фактивним „имајући у виду”); пресупозиција да уставотворац тежи „да учврсти постигнуте тековине и обезбеди услове ...” (рестриктивна релативна клауза); и др.

Вредносне претпоставке јесу те да је „стари класни поредак” лош, заједно са „експлоатацијом”, „политичким угњетавањем”, „националном неравноправношћу” (читава процеси³ са изостављеним учесницима, номинализовани као „поредак”, „експлоатација”, „угњетавање” и „неравноправност”) и сл., док је „друштво у коме ће људски рад и човек бити ослобођени од искоришћавања и самовоље ...” пожељно, као и „постигнуте тековине”, односно њихово „учвршћење”, те „даљи развитак социјалистичких и демократских односа и свестрани напредак и слобода људи”. Јасно је да је циљ деловања пожељан са становишта агентивног актанта („радни народ Југославије”), који, у овом случају, представља владајућу групу.

У преамбули Устава СФРЈ из 1974. г. (в. пример II из Прилога) налазимо истим маркерима сигнализирани пропозиционалне претпоставке да је „историјска чињеница” и отпочињање стварања поменутог пожељног друштва, потом да су одредбе старог устава „у појединим областима већ измењене уставним амандманима од 1967, 1968. и 1971. године” (фактивна пресупозиција), што аналогно са преамбулом претходног устава, служи као оправдање за замену устава. Ту спадају и пресупозиција да су „односи засновани на самоуправљању и националној равноправности” (рестриктивни модификатор), и лексичке пресупозиције (аспектуалног прилога „даље”, односно придева „даљи”) да су донекле већ изграђени поменути односи (други параграф) и развијене „постигнуте револуционарне тековине”, односно „социјалистички самоуправни демократски односи” (трећи параграф).

3 Термин „процес” (у смислу радње, стања, збивања) користимо на начин као у системско-функционалној лингвистици (в. Халидеј 1985).

Пропозиционална претпоставка је и да се тежи, између осталог, и „да се учврсти право и одговорност социјалистичких република и социјалистичких аутономних покрајина за сопствени развој и развој југословенске заједнице као целине” (рестриктивна релативна клауза). У тензији између (дискурса) федерализма и (дискурса) национализма, наведене јединице заједнице се прокламују као првенствено „националне државе” (централни принцип идеологије национализма [Хејвуд 2003:159]), а тек потом као федералне јединице, што је прописано већ амандманима из 1971. г. (Ницовић 2007: 486).⁴ Осим њих Устав из 1974, како преамбула предочава, инкорпорира и текст Устава СФРЈ из 1963. и остале његове амандмане, „усклађене” са променама које се, како је пресупонирано (а сигнализирано рестриктивном релативном клаузом) врше новим уставом. То се такође може посматрати на начин да устав из 1974. имплицира те текстове и вредности којима се они посвећују.

Између осталих, вредносне претпоставке су да су „самоуправљање” и „национална равноправност” пожељни (уз егзистенцијалну претпоставку да ти феномени постоје), као и „ослобођење рада и изградња комунистичког друштва”, уз егзистенцијалну пресупозицију да постоји њихов „пут” (апстраховано представљен номинализацијама „ослобођење” и „изградња”) и семантичку импликацију да се изграђује комунистичко друштво.

Претпоставке нпр. „развитка материјалне основе земље и социјалистичких друштвених односа”, или „односа заснованих на самоуправљању и националној равноправности”, могу се тумачити као егзистенцијалне претпоставке процеса („развитка”, односно „заснованости”) или као пропозиционалне претпоставке (да се развила „материјална основа земље ...”, односно да су односи „засновани на самоуправљању ...”). У таквим случајевима, сматрамо да има основа за тврдњу да је „граматичка метафора” (Халидеј 1985) – у првом случају номинализација (поименичавање), а у потоњем адјективизација (попридевљавање) процеса, односно глагола – последица аналогне „*празмајшичке метафоре*” (Ферклаф 2003: 112), која претходи првопоменутој и условљава је у продукцији дискурса.⁵ Ефекат такве кондензације значења, независно од конкретног случаја, поред апстрактније репрезентације догађаја и изумима његових елемената, јесте, чини се, перцепција претпостављеног појма као још познатијег, исувише познатог, а тиме и мање подложног оспоравању (уп., нпр., „... односи који су засновани на ...”).

Преамбула Устава Србије из 1990. г. (в. пример III из Прилога) као пожељне претпоставља национално-конзервативне вредности „вековне

4 Потенцирањем националистичког дискурса, који контрира комунистичком, пре свега „јединственом систему самоуправљања и власти радничке класе и свих радних људи” (Устав СФРЈ74: IV), Устав СФРЈ из 1974. г. илуструје како „интертекстуалност подрива текстуалност појединачног текста”, оправдавајући „програмаатско начело” деконструкције (Богранде 1997: II.122).

5 Слично је са процесним именицама, као у случају „народноослободилачког рата и социјалистичке револуције”.

борбе српског народа за слободу, његове слободарске, демократске и државотворне традиције” и колективне вредности „историјског развоја и заједничког живота свих народа и народности у Србији” (то су и процесне егзистенцијалне претпоставке услед номинализација „борба”, „развој”, „живот”⁶). Други параграф импликује⁷ да није остварена „демократска држава српског народа...”, претпостављајући као пожељне либерално-демократске вредности „слобода и права човека и грађанина”, „суверености која припада свим грађанима”, „владавине права”, и задржане социјалистичке вредности (Хејвуд 2003: 117, 145) „социјалне правде” и „равноправних услова” за све.

И Устав из 2006. г., такође образлажући у својој преамбули (в. пример IV из Прилога) потребу за своје доношење, пресупонира постојање националне традиције, али и грађанског, посебно етничког, егалитаризма, а затим се посебно посвећује пресупонираној „Покрајини Косово и Метохија”, семантички имплицирајући да је она „саставни део територије Србије, да има положај суштинске аутономије...”. Генерализована конверзациона импликатура М типа (према подели у Левинсон 2000), другог параграфа, коју повлачи нестереотипна разрада једног конкретнијег питања, говори нам о важности политичког статуса „Покрајине Косово и Метохија” за уставотворца, као и о његовој посвећености да тај статус буде у складу са изреченим, затим о неизвесности, сумњи, да ли ће „сви државни органи” испуњавати своје „уставне обавезе” које су наведене, што сигнализира семантички редундантна, али прагматички маркирана, клауза „следити”.

Преамбула Устава САД (в. пример V из Прилога) такође има перформативно-декларативну илокуциону снагу успостављања Устава („do [hereby] ordain and establish”), дајући разлоге за његово доношење. Ти разлози нам откривају вредности, претпостављене као остварљиве (импликатура коју повлачи финална конструкција „in Order to”) и као пожељне, којима се аутор, „the People of the United States” (конвенционална импликатура апозиције), из перспективе 1. лица мн. посвећује. Егзистенцијална је претпоставка, пре свега, да постоје Сједињене државе и њен народ (постојање „Уније” индицира и компаратив „more perfect”), импликатуре су да „правда” није „успостављена”, да „домаће спокојство” није „осигурано” и сл., а претпоставка је и да постоје „благодати слободе” (егзистенцијална) или да „слобода” има „благодати” (пропозиционална).

Преамбула предложеног Устава ЕУ (в. пример VI из Прилога) као актанте има лидере држава чланица ЕУ. И она се најпре позива на пресупонирано постојање и пожељност „наслеђа” („inheritance”), односно наведених „универзалних вредности”. Следећи параграфи иницирани су нефактивним партиципима „believing” и „convinced”. Први садржи пропозиционалне претпоставке (лексичке пресупозиције) да је „Европа”

6 Оне се, наравно, могу изразити и као пропозиционалне претпоставке, наиме, да се српски народ вековима борио за слободу, да има слободарску, демократску и државотворну традицију.

7 Према енгл. „implicate” (в. Прћић 2010).

једном већ била уједињена (што повлачи итеративно „reunited“), да је већ на пресупонираном „путу“ („path“ – импликација глагола промене стања, „continue“) претпостављених пожељних вредности, те да је већ „континент отворен за културу, учење и друштвени напредак“, (што повлачи још један аспектуални глагол, „remain“), као и да је њен „јавни живот“ „демократске и транспарентне природе“ (посесивни генитив) – пожељне вредности које претпоставља глагол „wish“. Наредни параграф пресупонира да „народи Европе“ имају „сопствене националне идентитете и историју“ (посесивни детерминатор „their“) и да су поносни на њих („remaining“), те да су имали „раније поделе“ (опет „their“), претпостављене као непожељне. Следећи параграф пресупонира да би на наведен начин („thus“) били „уједињени у разноликости“, да постоје „њихове одговорности према будућим генерацијама и Земљи“ (фактивна именица „awareness“), итд.

Анализа вредности показује да се „Европа“ користи као синоним за Европску унију. Таква стратегија доприноси универзалнијој репрезентацији Уније, одражавајући њено идеолошко становиште и хегемонистичку тежњу да се наметне као једини легитимни, прави представник „Старог континента“, као исконска Европа. Унеколико слично, али мање формално, употребљава се холоним за Сједињене Америчке Државе, „Америка“, као њихов синоним (кога, ипак, не налазимо у Уставу САД). То су, заправо, случајеви метонимије „целина за део“.⁸

3. Закључци

Преамбуле устава датог корпуса, како се показује, мотивисане су имплицитним вредностима у својој дискурзивној функцији легитимације доношења устава, при чему се ослањају на многе егзистенцијалне, пропозиционалне и вредносне претпоставке, и сродне импликације релевантне за репродукцију и усађивање вредности. Тежећи демократској репрезентацији, преамбуле нужно испољавају и вредности заједништва и повезаности, карактеристичне за колективистички дискурс. У уставима Србије и САД приказано је да су грађани ти који претпостављају дате вредности и који на основу њих доносе устав.

Путем номинализација и адјективизација, пропозиционалне претпоставке (радњи, процеса) представљене су као егзистенцијалне претпоставке (ентитета, својстава), те смо сугерисали да је таква „прагматичка метафора“ претпостављена аналогној „граматичкој метафори“.

Вредности, као и импликације које их носе, релативне су према одговарајућој идеологији, односно на њој заснованом дискурсу. Тако, поменута легитимација заснована је на вредносним претпоставкама пожељности првенствено:

⁸ Са сличним дискурзивним ефектом, али одсликавајући обратни случај метонимије („део за целину“), била би, нпр., употреба такође економичнијег назива „Велика Британија“ уместо његовог холонима „Уједињено краљевство Велике Британије и Северне Ирске“.

- тековина „народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције” у уставима СФРЈ, препознатљивих за дискурс револуционарног социјализма, с тим што историјско везивање за, широко позитивно вреднован, патриотизам, овде у лику „народноослободилачке борбе”, поспешује промоцију порука;
- „државне традиције српског народа” у потоњим уставима Србије, што карактерише национално-конзервативни дискурс, у уставу из 1990. артикулисан, како је раније назначено, са либерално-демократским и социјалистичким (ближе социјалдемократским) дискурсом, а у уставу из 2006. са дискурсом грађанског/етничког егалитаризма и дискурсом суверенитета;
- „савршеније уније” у уставу САД, као централног концепта дискурса федерализма;
- „културног... наслеђа Европе”, те „јединства у разноликости” у уставу ЕУ, који оличавају артикулацију либералног дискурса и дискурса мултикултурализма (уп. Хејвуд 2003: 67);

као и сродних имплицитних вредности.

Ферклафов модел анализе „претпоставки” адаптиран је повезивањем са уобичајеним појмовно-терминолошким апаратом прагмалингвистике (пресупозиција, импликатура) и експлицирањем њихових језичких индикатора. Примењени приступ од посебног је значаја за социологију вредности и социјалну психологију због своје егзактности, а такође и за јуриспруденцију, јер осветљава фундаменталне вредности уставотворца кључне, у интерпретацији често штурих и недовољно јасних норми.

Прилози

(I)

Полазећи од историјске чињенице да је радни народ Југославије, с Комунистичком партијом на челу, својом борбом у народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији срушио стари класни поредак заснован на експлоатацији, политичком угњетавању и националној неравноправности, ради стварања друштва у коме ће људски рад и човек бити ослобођени од искоришћавања и самовоље, а сваки народ Југославије и сви они заједно наћи услове за слободан и свестран развитак, имајући у виду да су развитком материјалне основе земље и социјалистичких друштвених односа остварене такве друштвене и политичке промене којима је превазиђен постојећи устав, а у тежњи да и путем јединствене уставности учврсти постигнуте тековине и обезбеди услове даљег развитка социјалистичких и демократских односа и свестраног

напретка и слободе људи, – Савезна народна скупштина, као највише представничко тело радног народа и свих народа Југославије, доноси

УСТАВ
СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ (Устав СФРЈ63: Преамбула)

(II)

Полазећи од историјске чињенице да су радници и сељаци и напредни људи свих народа и народности Југославије, уједињени у Народноослободилачком фронту с Комунистичком партијом на челу, својом борбом у народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији срушили стари класни поредак заснован на експлоатацији, политичком угњетавању и националној неравноправности и отпочели стварање друштва у коме ће људски рад и човек бити ослобођени од искоришћавања и самовоље, а сваки народ и народност и сви они заједно наћи услове за слободан и свестран развитак, имајући у виду да су развитаком материјалне основе земље и социјалистичких друштвених односа, као и даљим изграђивањем односа заснованих на самоуправљању и националној равноправности, остварене битне промене у друштвеним и политичким односима, које захтевају одговарајуће промене Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије од 1963. године, и да су одредбе тог устава у појединим областима већ измењене уставним амандманима од 1967, 1968. и 1971. године, у тежњи да се учврсте и даље развију постигнуте револуционарне тековине, да се учврсти право и одговорност социјалистичких република и социјалистичких аутономних покрајина за сопствени развој и развој југословенске заједнице као целине, да се обезбеди даљи развитак социјалистичких самоуправних демократских односа на путу ослобођења рада и изградње комунистичког друштва, полазећи и од потребе да се новим уставом Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, који, поред промена које се њиме врше, обухвата и са њима усклађене одредбе Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије од 1963. године и уставних амандмана I до XLII, учврсти уставни систем на јединственим социјалистичким самоуправним основама, – Савезна скупштина, у сагласности са скупштинама република и скупштинама аутономних покрајина,

ДОНОСИ
УСТАВ
СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ
РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (Устав СФРЈ74: Преамбула)

(III)

Полазећи од вековне борбе српског народа за слободу, његове слободарске, демократске и државотворне традиције, историјског развоја и заједничког живота свих народа и народности у Србији, решени да остваре демократску државу српског народа у којој се припадницима других народа и народности обезбеђује остваривање националних права, засновану на поштовању слобода и права човека и грађанина, на суверености која припада свим грађанима, на владавини права, на социјалној правди и на равноправним условима за напредак појединца и друштва, грађани Србије доносе

УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (Устав РС90: Преамбула)

(IV)

Полазећи од државне традиције српског народа и равноправности свих грађана и етничких заједница у Србији, полазећи и од тога да је Покрајина Косово и Метохија саставни део територије Србије, да има положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије и да из таквог положаја Покрајине Косово и Метохија следе уставне обавезе свих државних органа да заступају и штите државне интересе Србије на Косову и Метохији у свим унутрашњим и спољним политичким односима, грађани Србије доносе

УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (Устав РС06: Преамбула)

(V)

We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America. (Устав САД: Преамбула)

(VI)**PREAMBLE**

HIS MAJESTY THE KING OF THE BELGIANS, THE PRESIDENT OF THE CZECH REPUBLIC ... [лидери осталих земаља ЕУ],

DRAWING INSPIRATION from the cultural, religious and humanist inheritance of Europe, from which have developed the universal values of the inviolable and inalienable rights of the human person, freedom, democracy, equality and the rule of law,

BELIEVING that Europe, reunited after bitter experiences, intends to continue along the path of civilisation, progress and prosperity, for the good

of all its inhabitants, including the weakest and most deprived; that it wishes to remain a continent open to culture, learning and social progress; and that it wishes to deepen the democratic and transparent nature of its public life, and to strive for peace, justice and solidarity throughout the world,

CONVINCED that, while remaining proud of their own national identities and history, the peoples of Europe are determined to transcend their former divisions and, united ever more closely, to forge a common destiny,

CONVINCED that, thus 'United in diversity', Europe offers them the best chance of pursuing, with due regard for the rights of each individual and in awareness of their responsibilities towards future generations and the Earth, the great venture which makes of it a special area of human hope,

DETERMINED to continue the work accomplished within the framework of the Treaties establishing the European Communities and the Treaty on European Union, by ensuring the continuity of the Community acquis,

GRATEFUL to the members of the European Convention for having prepared the draft of this Constitution on behalf of the citizens and States of Europe,

...

WHO, having exchanged their full powers, found in good and due form, have agreed as follows:

... [текст Устава]" (Устав ЕУ: Преамбула)

Литература

Богранде 1997: R. de. Beaugrande, *New Foundations for a Science of Text and Discourse*. http://www.beaugrande.com/new_foundations_for_a_science.htm. 08.04.2012.

Ферклаф 2003: N. Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, New York: Routledge.

Халидеј 1985: M. A. K. Halliday, *An Introduction to Functional Grammar*, London: Arnold.

Хејвуд 2003: A. Heywood, *Political Ideologies: An Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.

Левинсон 1983: S. C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Левинсон 2000: S. Levinson, *Presumptive Meanings: The Theory of Generalized Conversational Implicature*, Cambridge, MA: MIT Press.

Лич 1983: G. Leech, *Principles of Pragmatics*, London: Longman.

Прћић 2010: T. Prčić, Mali englesko-srpski rečnik pragmatičkih termina, u: V. Vasić (red.), *Diskurs i diskursi, zbornik u čast Svenki Savić*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 399-415.

Тарнер 2006: B. S. Turner, *The Cambridge Dictionary of Sociology*, New York: Cambridge University Press.

Ван Дејк 2001: T. A. van Dijk, Discourse, ideology and context, *Folia Linguistica*, XXX, 1-2, 11-40.

Ницовић 2007: J. Ницовић, *Уставни развој Србије: 1804-2006*, Београд: Sezam medico.

Извори

Устав ЕУ: Treaty establishing a Constitution for Europe, *Official Journal of the European Union*, C series, No 310 (16 December 2004).

Устав РС90: Устав Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије*, 1.

Устав РС06: Устав Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије*, 98.

Устав САД: The Constitution of the United States, in: J. W. Peltason (ed.), *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes*, 19–43. <http://www.america.gov/media/pdf/books/constitution.pdf>. 03.11.2010.

Устав СФРЈ63: Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, *Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, XIX/14.

Устав СФРЈ74: Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, *Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, XXX/9.

Marko Janićijević

IMPLICIT VALUES IN THE PREAMBLES OF THE CONSTITUTIONS IN SERBIAN AND ENGLISH: A CRITICAL PRAGMATIC APPROACH

Summary

Values are mostly not explicit in texts, but are assumed, i.e. implicit. From the perspective of critical pragmatics, this paper deals with implicit values revealing them by analysis of presuppositions, semantic implications, (pragmatic) implicatures, and related phenomena in the preambles of the constitutions of Yugoslavia 1963-1974, Serbia 1990-2006, the EU (signed 2004) and the United States of America. The identified values are associated to the corresponding discourses, which are based on the various sociopolitical ideologies.

The preambles, as shown, have the pragmatic function of legitimation of the constitutions, wherein they rely on numerous existential, propositional and value assumptions (terms from Fairclough 2003) and related implications relevant for reproduction and inculcation of values. Through nominalisations and adjectivisations, the propositional assumptions (of actions, processes) are represented as existential assumptions (of entities, qualities), which we, analogously to grammatical metaphor (Halliday 1985), labelled “pragmatic metaphor”.

Key words: values, constitution, preamble, implication, existential/propositional/value assumption, ideology, discourse

Примљен у априлу 2013.
Ревидиран у октобру 2013.
Прихваћен у новембру 2013.